

Elżbieta Maćkowska

HISTORIA
PROGRAM NAUCZANIA DLA GIMNAZJUM

Program nauczania do nowej podstawy programowej (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 23.12.2008 r.) skonsultowany i pozytywnie zaopiniowany przez:

Piotra Wenera – doradcę metodycznego

Marka Sadowskiego – rzeczoznawcę MEN – opinia dydaktyczna

prof. dr. hab. Piotra Łossowskiego – rzeczoznawcę MEN – opinia merytoryczna

Wydawnictwo Pedagogiczne OPERON

SPIS TREŚCI

I.	Ogólne założenia programu	3
II.	Cele edukacyjne	5
III.	Treści programu i osiągnięcia szczegółowe ucznia	14
IV.	Procedury osiągania celów	33
V.	Przewidywane osiągnięcia uczniów w zakresie wiedzy i realizacji założonych celów	35
VI.	Metody oceniania osiągnięć ucznia	37
VII.	Bibliografia	40

I. Ogólne założenia programu

Program jest przeznaczony dla III etapu edukacyjnego – gimnazjum. Będzie realizowany w klasach I–III w wymiarze 2 godzin tygodniowo. Stanowi propozycję realizacji podstawy programowej kształcenia ogólnego ujętej w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 23 grudnia 2008 r.

Nie ulega wątpliwości, że bez znajomości historii, bez wprowadzenia w świat wartości uniwersalnych, narodowych i ponadczasowych, uczeń nie będzie mógł wykształcić w sobie wartości i postaw obywatelskich, tolerancji, postaw szacunku dla inności kultur i religii, integracji z regionem i ojczyzną. Nie zrozumie współczesności, gdy nie pozna przeszłości. Celom tym ma służyć przedstawiony program nauczania historii w gimnazjum, który:

- wprowadza ucznia w świat nauki przez poznanie języka, pojęć, twierdzeń i metod właściwych dla historii;
- rozwija w uczniu szacunek dla historii własnego kraju,
- rozbudza i rozwija indywidualne zainteresowania ucznia;
- wprowadza go w świat kultury i sztuki;
- rozwija umiejętności społeczne poprzez współdziałanie w grupie rówieśniczej.

Niniejszy program nauczania historii oparty jest na koncepcji chronologicznej. Treści nauczania podzielono na trzy części. Część pierwsza obejmuje historię życia człowieka od czasów najdawniejszych do końca średniowiecza. Część drugą rozpoczynają zagadnienia dotyczące renesansu w Europie i odkryć geograficznych. Kończą tę część wydarzenia związane z rewolucją francuską i rozbiorami Rzeczypospolitej. Część trzecia dotyczy wieku XIX i początków wieku XX wraz z I wojną światową. Ten podział treści można we własnym zakresie zmodyfikować, tak by był jak najodpowiedniejszy dla potrzeb konkretnego nauczyciela i prowadzonych przez niego klas. Z rozmysłem przyjęto najmniejszą partię materiału do realizacji w klasie trzeciej. Za tą propozycją przemawia fakt, że w ostatniej klasie – ze względu na egzaminy na koniec gimnazjum – często brakuje czasu na zrealizowanie całego założonego materiału. W klasie trzeciej należy pamiętać o przeznaczeniu kilku godzin lekcyjnych na powtórzenie materiału omawianego w klasie I i II. W zależności od charakterystyki klas na ten cel należy przeznaczyć nawet do dziesięciu godzin lekcyjnych.

Dzieje Polski w proponowanym programie zostały przedstawione na tle dziejów Europy i świata w układzie chronologiczno-problemowym. Dzieje powszechne są w zasadzie tłem dla wydarzeń w Polsce, chociaż w uzasadnionych przypadkach połączono je, aby uzmysłwić uczniom

wzajemne relacje, związki i przenikanie oraz wkład Polaków w rozwój i kształtowanie oblicza współczesnej Europy. Przy tworzeniu programu skoncentrowano się raczej na kształceniu określonych umiejętności uczniów w zakresie funkcjonowania we współczesnym świecie, mających do dyspozycji określoną wiedzę historyczną, która umożliwi zrozumienie aktualnie zachodzących procesów. Stąd nacisk na tworzenie, odnajdywanie, interpretowanie, porównywanie, wartościowanie, ocenianie, porządkowanie, analizowanie, uzasadnianie, lokalizowanie oraz kształcenie wrażliwości, związków uczuciowych, postaw patriotycznych. Aby móc w pełni zrealizować to założenie, trzeba zachęcać uczniów do pracy z tekstami kultury. Chodzi o to, by młody człowiek budował swoją wizję świata wyposażony w odpowiednią wiedzę, by umiał samodzielnie ją zdobywać, ale też przede wszystkim odpowiednio z niej korzystać. Należy pamiętać, że uczeń gimnazjum jest w wieku, gdy jego ocena rzeczywistości, a także samego siebie jest wyjątkowo krytyczna. Należy zwrócić uwagę na fakt, że w tym wieku młodzież szuka ideałów, często jednocześnie kwestionując zastane wartości. Mądry nauczyciel będzie umiał tak pokierować tokiem lekcji i tak przekazać treści, by uczeń sam dochodził do właściwych wniosków, rozbudzając w sobie szacunek dla innych ludzi, dorobku minionych pokoleń, symboli narodowych oraz umiłowanie ojczyzny. Pomocą w tym procesie mogą być na przykład wycieczki do miejsc związanych z chwalebными wydarzeniami z historii Polski, wyjścia do muzeów, wspólne oglądanie wartościowych filmów o tematyce historycznej. Co ważne, każde takie doświadczenie powinno być poprzedzone i podsumowane wspólnymi dyskusjami.

W swojej pracy nauczyciel historii powinien być wspierany przez nauczycieli wiedzy o społeczeństwie, języka polskiego, geografii, gdyż treści tych przedmiotów niejednokrotnie się przenikają. Odpowiednia postawa nauczycieli sprzyja lepszym efektom w pracy z uczniami. Warto więc porozumieć się w zakresie realizacji materiału, uwzględniając przy tym treści ścieżek międzyprzedmiotowych.

Przy opracowaniu programu uwzględniona została najnowsza literatura dydaktyczna wydana po 2000 r. oraz literatura pomocnicza, przydatna dla nauczyciela. Są to jednakże wybrane propozycje z bogatego dorobku piśmienniczego na ten temat.

II. Cele edukacyjne

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Chronologia historyczna.

Uczeń sytuuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w czasie oraz porządkuje je i ustala związki poprzedzania, równoczesności i następstwa; dostrzega zmiany w życiu społecznym oraz ciągłość w rozwoju kulturowym i cywilizacyjnym.

II. Analiza i interpretacja historyczna.

Uczeń wyszukuje oraz porównuje informacje pozyskane z różnych źródeł i formułuje wnioski; dostrzega w narracji historycznej warstwę informacyjną, wyjaśniającą i oceniającą; wyjaśnia związki przyczynowo-skutkowe analizowanych wydarzeń, zjawisk i procesów historycznych; wyjaśnia znaczenie poznawania przeszłości dla rozumienia świata współczesnego.

III. Tworzenie narracji historycznej.

Uczeń tworzy narrację historyczną, integrując informacje pozyskane z różnych źródeł; tworzy krótkie wypowiedzi: plan, notatkę, rozprawkę, prezentację; przedstawia argumenty uzasadniające własne stanowisko.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

1. Najdawniejsze dzieje człowieka. Uczeń:

- 1) porównuje koczowniczy tryb życia z osiadłym i opisuje skutki przyjęcia przez człowieka trybu osiadłego;
- 2) wyjaśnia zależności pomiędzy środowiskiem geograficznym a warunkami życia człowieka.

2. Cywilizacje Bliskiego Wschodu. Uczeń:

- 1) lokalizuje w czasie i przestrzeni cywilizacje starożytnej Mezopotamii i Egiptu;
- 2) charakteryzuje strukturę społeczeństwa i system wierzeń w Egipcie;
- 3) wyjaśnia znaczenie pisma i prawa w procesie powstawania państw;
- 4) rozpoznaje typy pisma wykształcone na terenie Mezopotamii i Egiptu.

3. Starożytny Izrael. Uczeń:

- 1) charakteryzuje podstawowe symbole i główne zasady judaizmu;
- 2) wyjaśnia różnicę pomiędzy politeizmem a monoteizmem, odwołując się do przykładów.

4. Cywilizacja grecka. Uczeń:

- 1) wyjaśnia wpływ środowiska geograficznego na gospodarkę i rozwój polityczny starożytnej Grecji;
- 2) umiejscawia w czasie i porównuje system sprawowania władzy oraz organizację społeczeństwa w Sparcie i Atenach peryklejskich;
- 3) charakteryzuje czynniki integrujące starożytnych Greków – język, system wierzeń, teatr oraz igrzyska olimpijskie.

5. Cywilizacja rzymska. Uczeń:

- 1) umiejscawia w czasie i charakteryzuje system sprawowania władzy oraz organizację społeczeństwa w Rzymie republikańskim i cesarstwie;
- 2) wyjaśnia przyczyny i wskazuje skutki ekspansji Rzymu, opisując postawy Rzymian wobec niewolników i ludów podbitych;
- 3) podaje przykłady wpływu kultury greckiej na kulturę rzymską;
- 4) rozróżnia wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku starożytnego państwa rzymskiego.

6. Dziedzictwo antyku. Uczeń:

- 1) charakteryzuje najważniejsze osiągnięcia kultury materialnej i duchowej antycznego świata w różnych dziedzinach: filozofii, nauce, architekturze, sztuce, literaturze;
- 2) podaje przykłady osiągnięć cywilizacyjnych antyku, które mają wpływ na cywilizację współczesną.

7. Chrześcijaństwo. Uczeń:

- 1) umiejscawia w czasie i przestrzeni narodziny i rozprzestrzenianie się chrześcijaństwa;
- 2) wskazuje przyczyny i przykłady prześladowania chrześcijan w państwie rzymskim.

8. Arabowie i świat islamski. Uczeń:

- 1) umiejscawia w czasie i przestrzeni kierunki i zasięg podbojów arabskich;
- 2) opisuje podstawowe zasady i symbole islamu;
- 3) wyjaśnia rolę Arabów w przekazywaniu dorobku kulturowego pomiędzy

Wschodem a Zachodem.

9. Początki cywilizacji zachodniego chrześcijaństwa. Uczeń:

- 1) umiejscawia w czasie i przestrzeni monarchię Karola Wielkiego, Państwo Kościelne oraz Cesarstwo w Europie Zachodniej;
- 2) charakteryzuje działalność Karola Wielkiego i wyjaśnia, na czym polegał renesans karoliński;
- 3) charakteryzuje główne idee uniwersalnego cesarstwa Ottona III;
- 4) opisuje relacje pomiędzy władzą cesarską a papieską w X-XI w.

10. Bizancjum i Kościół wschodni. Uczeń:

- 1) lokalizuje w czasie i przestrzeni cesarstwo bizantyjskie;
- 2) charakteryzuje rolę Bizancjum jako kontynuatora cesarstwa rzymskiego i rozpoznaje osiągnięcia kultury bizantyjskiej (prawo, architektura, sztuka);
- 3) wyjaśnia przyczyny i skutki rozłamu w Kościele w XI w.

11. Społeczeństwo średniowiecznej Europy. Uczeń:

- 1) rozpoznaje typowe instytucje systemu lennego;
- 2) wyjaśnia pojęcie stanu i charakteryzuje podziały społeczne w średniowieczu;
- 3) charakteryzuje funkcje gospodarcze, polityczne i kulturowe miast w średniowieczu.

12. Kultura materialna i duchowa łacińskiej Europy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia kulturotwórczą rolę Kościoła w dziedzinie nauki, architektury, sztuki i życia codziennego średniowiecznego społeczeństwa;
- 2) porównuje główne elementy kultury rycerskiej i kultury miejskiej;
- 3) rozpoznaje zabytki kultury średniowiecza, wskazując różnice pomiędzy stylem romańskim a stylem gotyckim, z uwzględnieniem przykładów z własnego regionu.

13. Polska pierwszych Piastów. Uczeń:

- 1) sytuuje w czasie i przestrzeni państwo pierwszych Piastów;
- 2) wskazuje, na przykładzie państwa pierwszych Piastów, charakterystyczne cechy monarchii patrymonialnej;

- 3) wyjaśnia okoliczności przyjęcia chrztu przez Piastów oraz następstwa kulturowe, społeczne i polityczne chrystianizacji Polski;
- 4) ocenia dokonania pierwszych Piastów w dziedzinie polityki, gospodarki i kultury.

14. Polska dzielnicowa i zjednoczona. Uczeń:

- 1) sytuuje w czasie i przestrzeni Polskę okresu rozbitcia dzielnicowego;
- 2) opisuje postanowienia statutu Bolesława Krzywoustego;
- 3) porządkuje i sytuuje w czasie najważniejsze wydarzenia związane z relacjami polsko-krzyżackimi w epoce Piastów;
- 4) opisuje zmiany społeczno-gospodarcze w epoce rozbitcia dzielnicowego i dostrzega związki pomiędzy rozwojem ruchu osadniczego a ożywieniem gospodarczym;
- 5) ocenia dokonania Kazimierza Wielkiego w dziedzinie polityki wewnętrznej (system obronny, urbanizacja kraju, prawo, nauka) oraz w polityce zagranicznej;
- 6) charakteryzuje zmiany struktury społeczno-wyznaniowej Królestwa Polskiego po przyłączeniu ziem ruskich.

15. Polska w dobie unii z Litwą. Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny i ocenia następstwa unii Polski z Litwą; unia jako przykład działań integracyjnych w Europie;
- 2) porządkuje i sytuuje w czasie najważniejsze wydarzenia związane z relacjami polsko-krzyżackimi w epoce Jagiellonów;
- 3) charakteryzuje rozwój uprawnień stanu szlacheckiego.

16. Wielkie odkrycia geograficzne. Uczeń:

- 1) sytuuje w czasie i przestrzeni wyprawy Krzysztofa Kolumba, Vasco da Gamy, Ferdynanda Magellana oraz sytuuje w przestrzeni posiadłości kolonialne Portugalii i Hiszpanii;
- 2) ocenia wpływ odkryć geograficznych na życie społeczno-gospodarcze i kulturowe Europy (dominacja polityczna, gospodarcza i kulturowa) oraz dla Nowego Świata.

17. Humanizm i renesans. Uczeń:

- 1) wyjaśnia źródła rozwoju kultury renesansu oraz opisuje jej charakterystyczne cechy;
- 2) charakteryzuje największe osiągnięcia: Leonarda da Vinci, Michała Anioła, Rafaela

Santi, Erazma z Rotterdamu, Mikołaja Kopernika i Galileusza;

3) ocenia rolę druku dla upowszechniania idei renesansu oraz rozwoju cywilizacji europejskiej.

18. Rozłam w Kościele zachodnim. Uczeń:

- 1) wymienia czynniki, które doprowadziły do rozłamu w Kościele zachodnim;
- 2) opisuje cele i charakteryzuje działalność Marcina Lutra i Jana Kalwina oraz przedstawia okoliczności powstania kościoła anglikańskiego;
- 3) wyjaśnia cele zwołania soboru trydenckiego i wskazuje postanowienia służące wzmocnieniu katolicyzmu.

19. Polska i Litwa w czasach ostatnich Jagiellonów. Uczeń:

- 1) ocenia politykę zagraniczną ostatnich Jagiellonów;
- 2) przedstawia okoliczności zawarcia unii realnej pomiędzy Polską a Litwą i jej główne postanowienia oraz wskazuje na mapie terytorium Rzeczypospolitej Obojga Narodów;
- 3) charakteryzuje stosunki wyznaniowe w państwie polsko-litewskim i wyjaśnia ich specyfikę na tle europejskim;
- 4) przedstawia największe osiągnięcia piśmiennictwa polskiego epoki renesansu, uwzględniając twórczość Mikołaja Reja, Jana Kochanowskiego, Andrzeja Frycza Modrzewskiego;
- 5) rozpoznaje reprezentatywne obiekty sztuki renesansowej na ziemiach polskich ze szczególnym uwzględnieniem własnego regionu.

20. Społeczeństwo i ustroj Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Uczeń:

- 1) wymienia instytucje ustrojowe demokracji szlacheckiej i charakteryzuje ich kompetencje;
- 2) wyjaśnia okoliczności uchwalenia oraz główne założenia konfederacji warszawskiej i artykułów henrykowskich;
- 3) przedstawia zasady wolnej elekcji;
- 4) ocenia charakter zmian systemu polityczno-ustrojowego Rzeczypospolitej w XVII w.;
- 5) rozpoznaje charakterystyczne cechy kultury baroku, odwołując się do przykładów architektury i sztuki we własnym regionie.

21. Rzeczpospolita Obojga Narodów i jej sąsiedzi w XVII w. Uczeń:

- 1) wyjaśnia główne przyczyny wojen Rzeczypospolitej ze Szwecją, Turcją i Rosją;

- 2) wyjaśnia przyczyny, cele i następstwa powstania Bohdana Chmielnickiego na Ukrainie;
- 3) ocenia społeczno-gospodarcze i polityczne następstwa wojen w XVII w.;
- 4) wyjaśnia przyczyny i wskazuje przejawy kryzysu politycznego i społeczno-gospodarczego Rzeczypospolitej w II połowie XVII w.

22. Formy państwa nowożytnego. Uczeń:

- 1) charakteryzuje, na przykładzie Francji Ludwika XIV, ustrój monarchii absolutnej;
- 2) wymienia, odwołując się do przykładu Anglii, główne cechy monarchii parlamentarnej;
- 3) porównuje monarchię parlamentarną z monarchią absolutną, uwzględniając zakres władzy monarszej, prawa i obowiązki poddanych, rolę instytucji stanowych (parlamentu);
- 4) wyjaśnia, na czym polegała specyfika ustroju Rzeczypospolitej Obojga Narodów na tle Europy.

23. Europa w XVIII w. Uczeń:

- 1) wymienia idee oświecenia i rozpoznaje je w nauce, literaturze, architekturze i sztuce;
- 2) charakteryzuje zasadę trójpodziału władzy Monteskiusza i zasadę umowy społecznej Rousseau;
- 3) porównuje reformy oświeceniowe wprowadzone w Prusach, Rosji i Austrii.

24. Rzeczpospolita Obojga Narodów w XVIII w. Uczeń:

- 1) przedstawia przyczyny i przejawy kryzysu państwa polskiego w czasach saskich;
- 2) wyjaśnia zmiany położenia międzynarodowego Rzeczypospolitej w XVIII w.;
- 3) charakteryzuje projekty reform ustrojowych Stanisława Konarskiego i Stanisława Leszczyńskiego oraz dostrzega przejawy ożywienia w gospodarce i kulturze czasów saskich.

25. Bunt poddanych – wojna o niepodległość Stanów Zjednoczonych. Uczeń:

- 1) przedstawia przyczyny i następstwa wojny o niepodległość;
- 2) ocenia wkład Polaków w walkę o niepodległość Stanów Zjednoczonych;
- 3) wymienia główne instytucje ustrojowe Stanów Zjednoczonych i wyjaśnia, w jaki sposób konstytucja amerykańska realizowała w praktyce zasadę trójpodziału władzy.

26. Rzeczpospolita w dobie stanisławowskiej. Uczeń:

- 1) przedstawia okoliczności powstania, zadania i osiągnięcia Komisji Edukacji Narodowej;

2) sytuuje w czasie obrady Sejmu Wielkiego oraz uchwalenie Konstytucji 3 maja; wymienia reformy Sejmu Wielkiego oraz postanowienia Konstytucji 3 maja;

3) wyjaśnia okoliczności zawiązania konfederacji targowickiej i ocenia jej następstwa;

4) rozpoznaje charakterystyczne cechy polskiego oświecenia i charakteryzuje przykłady sztuki okresu klasycyzmu z uwzględnieniem własnego regionu.

27. Walka o utrzymanie niepodległości w ostatnich latach XVIII w. Uczeń:

1) sytuuje w czasie I, II i III rozbiór Rzeczypospolitej i wskazuje na mapie zmiany terytorialne po każdym rozbiorze;

2) przedstawia cele i następstwa powstania kościuszkowskiego;

3) rozróżnia wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku Rzeczypospolitej.

28. Rewolucja francuska. Uczeń:

1) wyjaśnia główne przyczyny rewolucji i ocenia jej skutki;

2) wskazuje charakterystyczne cechy dyktatury jakobińskiej;

3) opisuje główne zasady ideowe rewolucji francuskiej zawarte w Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela.

29. Epoka napoleońska. Uczeń:

1) opisuje zmiany w Europie w okresie napoleońskim w zakresie stosunków społeczno-gospodarczych i politycznych;

2) wyjaśnia okoliczności utworzenia Legionów Polskich i Księstwa Warszawskiego oraz opisuje cechy ustrojowe i terytorium Księstwa Warszawskiego;

3) ocenia politykę Napoleona wobec sprawy polskiej oraz postawę Polaków wobec Napoleona.

30. Europa po kongresie wiedeńskim. Uczeń:

1) przedstawia zasady i postanowienia kongresu wiedeńskiego, uwzględniając jego decyzje w sprawie polskiej;

2) wyjaśnia główne założenia idei liberalizmu, socjalizmu oraz idei narodowych w Europie w I połowie XIX w.

31. Rozwój cywilizacji przemysłowej. Uczeń:

1) wymienia charakterystyczne cechy rewolucji przemysłowej;

- 2) podaje przykłady pozytywnych i negatywnych skutków procesu uprzemysłowienia, w tym dla środowiska naturalnego;
- 3) identyfikuje najważniejsze wynalazki i odkrycia XIX w. oraz wyjaśnia następstwa ekonomiczne i społeczne ich zastosowania;
- 4) opisuje zmiany w poziomie życia różnych grup społecznych w XIX w. na podstawie źródeł pisanych, ikonograficznych i statystycznych.

32. Europa i świat w XIX w. Uczeń:

- 1) opisuje przyczyny i skutki wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych;
- 2) dostrzega podobieństwa i różnice w procesie jednoczenia Włoch i Niemiec;
- 3) wyjaśnia przyczyny i sytuuje w przestrzeni kierunki oraz zasięg ekspansji kolonialnej państw europejskich w XIX w.;
- 4) ocenia pozytywne i negatywne skutki polityki kolonialnej z perspektywy europejskiej oraz kolonizowanych społeczności i państw.

33. Ziemie polskie po kongresie wiedeńskim. Uczeń:

- 1) wskazuje na mapie nowy układ granic państw zaborczych na ziemiach polskich po kongresie wiedeńskim;
- 2) charakteryzuje ustrój Królestwa Polskiego;
- 3) ocenia osiągnięcia Królestwa Polskiego w gospodarce, kulturze i szkolnictwie.

34. Społeczeństwo dawnej Rzeczypospolitej w okresie powstań narodowych. Uczeń:

- 1) sytuuje w czasie i przestrzeni powstanie listopadowe i powstanie styczniowe;
- 2) przedstawia przyczyny oraz porównuje przebieg i charakter powstań narodowych;
- 3) rozróżnia bezpośrednie i długofalowe następstwa powstańczych ruchów narodowych;
- 4) charakteryzuje główne nurty i postaci Wielkiej Emigracji.

35. Życie pod zaborami. Uczeń:

- 1) wyjaśnia cele i opisuje metody działań zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej;
- 2) charakteryzuje i ocenia zróżnicowane postawy społeczeństwa wobec zaborców;
- 3) porównuje warunki życia społeczeństwa w trzech zaborach w II poł. XIX w. uwzględniając możliwości prowadzenia działalności społecznej i rozwoju narodowego;
- 4) przedstawia główne nurty życia politycznego pod zaborami w końcu XIX w.

36. Europa i świat na przełomie XIX i XX w. Uczeń:

- 1) przedstawia skutki przewrotu technicznego i postępu cywilizacyjnego, w tym dla środowiska naturalnego;
- 2) charakteryzuje przyczyny i następstwa procesu demokratyzacji życia politycznego;
- 3) przedstawia nowe zjawiska kulturowe, w tym narodziny kultury masowej i przemiany obyczajowe.

37. I wojna światowa i jej skutki. Uczeń:

- 1) wymienia główne przyczyny narastania konfliktów pomiędzy mocarstwami europejskimi na przełomie XIX i XX w. oraz umiejscawia je na politycznej mapie świata i Europy;
- 2) charakteryzuje specyfikę działań wojennych ze szczególnym uwzględnieniem nowych środków technicznych.

38. Rewolucje rosyjskie. Uczeń:

- 1) wyjaśnia polityczne i społeczno-gospodarcze przyczyny wybuchu rewolucji w Rosji w 1917 r.;
- 2) wyjaśnia okoliczności przejścia przez bolszewików władzy w Rosji;
- 3) opisuje bezpośrednie następstwa rewolucji lutowej i październikowej dla Rosji oraz Europy;
- 4) charakteryzuje reakcję Europy na wydarzenia w Rosji.

39. Sprawa polska w I wojnie światowej. Uczeń:

- 1) charakteryzuje stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej oraz opisuje poglądy zwolenników różnych orientacji politycznych;
- 2) ocenia wysiłek zbrojny Polaków;
- 3) wyjaśnia międzynarodowe uwarunkowania sprawy polskiej.

III. Treści programu i osiągnięcia szczegółowe ucznia

Klasa I

1. Wprowadzenie do historii

Czas realizacji: 2 godziny lekcyjne.

Treści nauczania:

- różne znaczenie terminu historia
- historia jako nauka,
- skąd wiemy, że coś zdarzyło się naprawdę
- rodzaje źródeł historycznych,
- czas i przestrzeń w historii
- sposoby mierzenia czasu w historii,
- do czego jest nam dziś potrzebna wiedza historyczna

Osiągnięcia ucznia:

Wiadomości i umiejętności

Uczeń:

- wymienia różne rodzaje źródeł historycznych,
- wyjaśnia znaczenia pojęć historycznych: archeologia, epoka historyczna, era, genealogia, numizmatyka, paleografia,
- określa rolę archeologii w badaniu historii.
- tworzy prosty ciąg przyczynowo-skutkowy,
- dokonuje podziału źródeł historycznych,
- porządkuje chronologicznie epoki.

2. Narodziny człowieka i początki cywilizacji

Czas realizacji: 5 godzin lekcyjnych.

Treści nauczania:

- warunki i tryb życia ludzi pierwotnych,
- rewolucja neolityczna i jej konsekwencje,
- cywilizacja Mezopotamii (osiągnięcia mieszkańców, kodeks Hammurabiego),
- osiągnięcia cywilizacyjne Egipcjan (wierzenia, organizacja państwa, pismo, nauka, architektura, sztuka),
- dzieje narodu żydowskiego i ich religia (Mojżesz, judaizm, Biblia),

- osiągnięcia cywilizacyjne starożytnych Indii i Chin oraz ich religie.

Osiągnięcia ucznia:

Wiadomości i umiejętności

Uczeń:

- omawia wpływ odkryć i wynalazków na rozwój i zmianę życia ludów pierwotnych,
- porządkuje chronologicznie omawiane wydarzenia,
- wyjaśnia, dlaczego pierwsze cywilizacje powstały nad Eufratem, Tygrysem i Nilem,
- podaje przykłady osiągnięć cywilizacyjnych Mezopotamii i Egiptu, Indii i Chin oraz ocenia ich znaczenie,
- odnajduje na mapie omawiane cywilizacje i charakteryzuje ich położenie geograficzne,
- odnajduje i wyjaśnia relacje między człowiekiem a przyrodą,
- opisuje struktury społeczne w starożytnych cywilizacjach,
- ukazuje różnice pomiędzy religią politeistyczną a monoteistyczną,
- definiuje pojęcia historyczne: rewolucja neolityczna, system irygacyjny, zapis piktograficzny, władza despotyczna, mumifikacja, diaspora, kasta,
- analizuje źródła historyczne – pisane i ikonograficzne.

3. Cywilizacja Hellenów

Czas realizacji: 9 godzin lekcyjnych.

Treści nauczania:

- wierzenia starożytnych Greków,
- demokracja ateńska (Perykles, instytucje demokratycznych Aten),
- Sparta (ustrój polityczny, wychowanie spartańskie),
- wojny Hellenów o niepodległość i dominację (wojny z Persją, wojna peloponeska),
- życie codzienne ludności (igrzyska, różnice w życiu kobiet i mężczyzn),
- osiągnięcia cywilizacyjne (architektura, sztuka, teatr, nauka, filozofia),
- Aleksander Macedoński i kultura hellenistyczna.

Osiągnięcia ucznia:

Wiadomości i umiejętności

Uczeń:

- charakteryzuje wierzenia religijne starożytnych Greków,
- przedstawia rolę mitów,

- wskazuje na mapie i omawia położenie geograficzne starożytnej Grecji oraz zasięg kolonizacji greckiej,
- opisuje założenia ustrojowe starożytnych greckich polis na przykładzie Aten i Sparty,
- omawia przyczyny i skutki wojen grecko-perskich, wojny peloponeskiej i przedstawia sposób prowadzenia wojny przez starożytnych Greków,
- rozróżnia zabytki kultur cywilizacji helleńskiej,
- przedstawia ogólne różnice w starożytnych greckich porządkach architektonicznych,
- przedstawia warunki życia codziennego Greków,
- omawia działalność filozofów greckich,
- ocenia postawy postaci historycznych (np. Aleksander Macedoński),
- interpretuje teksty źródłowe i źródła ikonograficzne.
- posługuje się pojęciami i terminami: arystokracja, polis, Hellada, hellenizm, kolonizacja grecka, filozofia, teatr, antyczny, demokracja ateńska, obywatel, periojkowie, heloci, cudzoziemcy, niewolnicy, oligarchia, tyrania, wychowanie spartańskie, hoplita, falanga, kultura hellenistyczna,

4. Cywilizacja Rzymian

Czas realizacji: 7 godzin lekcyjnych.

Treści nauczania:

- narodziny Rzymu (legendarne początki Rzymu, Etruskowie),
- przemiany ustrojowe (monarchia, republika, cesarstwo),
- rozwój niewolnictwa, struktura społeczna, powstanie Spartakusa,
- osiągnięcia cywilizacyjne Rzymian (prawodawstwo, architektura, kultura i sztuka, technika),
- życie codzienne Rzymian w dobie republiki i cesarstwa,
- narodziny i rozwój chrześcijaństwa (panowanie rzymskie w Palestynie, chrześcijaństwo religią panującą),
- Cesarstwo Zachodniorzymskie i jego upadek,
- rola starożytnego Rzymu w kształtowaniu kultury europejskiej wieków późniejszych.

Osiągnięcia ucznia

Wiadomości i umiejętności

Uczeń:

- opowiada legendę o założeniu Rzymu,
- opisuje rozwój terytorialny państwa rzymskiego i korzystając z mapy, analizuje proces podboju Italii i tworzenia się Imperium Rzymskiego, lokując najważniejsze wydarzenia w czasie,
- wymienia najważniejszych urzędników z okresu republiki i określa ich kompetencje,
- analizuje system ustrojowy republiki i wykazuje jego ewolucję przez pryncypat do dominatu,
- wyszczególnia osiągnięcia cywilizacyjne i kulturowe Rzymian,
- porównuje religię Rzymian z innymi religiami świata antycznego i z chrześcijaństwem
- przedstawia wpływ chrześcijaństwa na przemiany zachodzące w starożytnym Rzymie,
- wyjaśnia przyczyny upadku Imperium rzymskiego,
- omawia rolę wybitnych postaci w prezentowanych wydarzeniach,
- wyjaśnia konsekwencje romanizacji prowincji,
- interpretuje teksty źródłowe i źródła ikonograficzne.
- posługuje się pojęciami i terminami: plebejusze, patrycjusze, proletariusze, konsul, trybun ludowy, cenzor, dyktator, senat, prowincja, legion, triumwirat, pryncypat, dominat, romanizacja, akwedukt, synod, sobór, herezja, gladiator, wyzwolenicy republiki, imperium, niewolnictwo, cesarstwo, barbarzyńcy, chrześcijaństwo, kościół, apostołowie

5. Wczesne średniowiecze

Czas realizacji: 7 godzin lekcyjnych.

Treści nauczania:

- Cesarstwo Bizantyńskie (dzieje polityczne Bizancjum, kultura i sztuka, schizma wschodnia),
- Arabowie i islam (działalność Mahometa, zasady islamu, kultura i sztuka Arabów,
- Monarchia Karolingów (powstanie i rozwój państwa frankijskiego, renesans karoliński),
- nowe państwa w Europie (rozpad monarchii Karola, wyprawy Normanów, Rzesza Niemiecka,
- stosunki feudalne w średniowiecznej Europie (system lenny, feudalizm),
- Europa jako główny ośrodek chrześcijaństwa w średniowieczu,
- podstawy cywilizacji europejskiej (język, kręgi cywilizacyjne).

Osiągnięcia ucznia

Wiadomości i umiejętności

Uczeń:

- wskazuje różnice i podobieństwa pomiędzy poznаныmi religiami monoteistycznymi
- wymienia osiągnięcia Bizantyńczyków i cywilizacji arabskiej,
- charakteryzuje przebieg chrystianizacji Europy
- omawia powstanie i funkcjonowanie systemu lennego,
- przedstawia osiągnięcia monarchii Karola Wielkiego i jej rolę dla dalszych dziejów Europy,
- porządkuje wydarzenia w ciągu chronologicznym,
- objaśnia rolę omawianych postaci w prezentowanych wydarzeniach,
- charakteryzuje elementy stanowiące podstawę cywilizacji europejskiej,
- doskonalili umiejętność pracy z mapą wskazując podboje Karola Wielkiego oraz obszary, które usamodzielniały się po jego śmierci,
- analizuje źródła historyczne tekstowe i ikonograficzne,
- posługuje się pojęciami i terminami: patriarcha, mozaika, prawosławie, kalif, islam, meczet, majordom, dziesięcina, denar, lenno, danina, wasal, senior,

6. Europa i Polska w okresie panowania Piastów

Czas realizacji: 12 godzin lekcyjnych.

Treści nauczania:

- narodziny państwa Mieszka I (plemiona, chrzest Polski, organizacja państwa),
- Polska za panowania Bolesława Chrobrego (zjazd gnieźnieński, pruska misja chrystianizacyjna biskupa Wojciecha, wojny Bolesława, koronacja),
- panowanie Mieszka II i Kazimierza Odnowiciela,
- Kościół katolicki w X–XIII w. (spór o inwestyturę, uniwersalizm papieski, uniwersalizm cesarski, reformy Grzegorza VII),
- rekonkwista i wyprawy krzyżowe (przyczyny i znaczenie krucjat, powstanie zakonów rycerskich),
- Polska w okresie panowania Bolesława Śmiałego, Władysława Hermana i Bolesława Krzywoustego,
- rozbięcie dzielnicowe oraz jego skutki polityczne, społeczne i gospodarcze,
- monarchie stanowe w Europie (Anglia, Francja, społeczeństwo stanowe),
- Polska w okresie panowania Władysława Łokietka,

- Polska pod rządami Kazimierza Wielkiego (polityka zagraniczna, reformy wewnętrzne, monarchia stanowa, Ludwik Węgierski na tronie Polski),
- kultura i sztuka pełnego średniowiecza.

Osiągnięcia ucznia

Wiadomości i umiejętności

Uczeń:

- opisuje przebieg chrystianizacji Polski,
- wskazuje na mapie i charakteryzuje zmiany obszaru Polski między X a XIV w.,
- wymienia w porządku chronologicznym władców z dynastii Piastów,
- omawia terytorialną organizację państwa polskiego w okresie rozbitcia dzielnicowego,
- podaje daty najważniejszych wydarzeń związanych z historią Polski i Europy w XIV i XV w.,
- przedstawia znaczenie rozwoju średniowiecznej kolonizacji i osadnictwa dla postępu cywilizacyjnego, społecznego i kulturalnego,
- charakteryzuje proces odbudowy jedności Polski i przemiany społeczno-gospodarcze w tym okresie,
- opisuje relacje piastowskiej Polski z krajami ościennymi
- podaje cechy sztuki i architektury romańskiej i gotyckiej,
- omawia przyczyny i skutki wypraw krzyżowych,
- opisuje problemy oraz działalność Kościoła między X a XIV w.,
- analizuje przemiany gospodarcze i społeczne w Europie i w Polsce w XIII i XIV w.,
- określa przyczyny i skutki kluczowych wydarzeń (np. chrystianizacja Polski, konflikt pomiędzy cesarstwem a papieżem, krucjaty, sprowadzenie Krzyżaków do Polski)
- ocenia postawy jednostek i grup w różnych okolicznościach dziejowych (np. święty Wojciech, Krzyżacy, krakowski wójt Albert, arcybiskup Jakub Świnka)
- doskonali umiejętność analizy materiałów źródłowych.
- posługuje się pojęciami i terminami: plemię, opole, trybut, kanonizacja, metropolia, relikwie, symonia, nepotyzm, inwestytura, kardynał, konkordat, inkwizycja, rekonkwista, przywilej, lokacja, łan, stan, parlament, statut, starosta, unia personalna, elekcja.

7. Europa i Polska w okresie panowania Jagiellonów

Czas realizacji: 8 godzin lekcyjnych.

Treści nauczania:

- Władysław Jagiełło na tronie polskim (unia polsko-litewska, wielka wojna z Krzyżakami),
- ekspansja Turków w Europie (Władysław Warneńczyk, bitwa pod Warną i jej konsekwencje),
- wojna trzynastoletnia i odzyskanie Pomorza Gdańskiego (Kazimierz Jagiellończyk),
- sytuacja gospodarcza i polityczna w Europie w XIV w. (Hanza, wojna stuletnia, wystąpienia społeczne w Anglii i Francji, sytuacja gospodarcza),
- kultura i sztuka późnego średniowiecza: literatura, architektura, oświata,
- miejsce Polski w Europie w XV w. (pozycja polityczna i gospodarcza),
- rola i miejsce Kościoła w średniowieczu,
- umysłowość ludzi średniowiecza (postrzeganie świata, nauki Tomasza z Akwinu i św. Augustyna, nowe poglądy filozoficzne).

Osiągnięcia ucznia

Wiadomości i umiejętności

Uczeń:

- wymienia skutki podpisywania przez Polskę unii personalnych (polsko-litewska, polsko-węgierska),
- opisuje przyczyny, przebieg i skutki konfliktów polsko-krzyżackich w XV w., ocenia znaczenie zwycięstwa pod Grunwaldem,
- opisuje kryzysy polityczne i społeczne w późnośredniowiecznej Europie (wojna stuletnia, wojna Dwóch Róż, powstanie Wata Tylera, żakeria, czarna śmierć)
- przedstawia etapy rozwoju imperium tureckiego,
- charakteryzuje rozwój rolnictwa, rzemiosła i handlu pod koniec średniowiecza,
- charakteryzuje sytuację społeczno-polityczną w Polsce w XV w.,
- wylicza osiągnięcia kulturowe okresu późnego średniowiecza.
- rozpoznaje na ilustracjach style architektoniczne i wyjaśnia różnice pomiędzy nimi,
- wartościuje i ocenia zjawiska zachodzące w życiu politycznym, gospodarczym i społecznym (do końca XV w.),
- charakteryzuje umysłowość ludzi średniowiecza i zestawia ją z umysłowością człowieka XX-wiecznego,
- doskonalą umiejętność pracy z mapą i materiałami źródłowymi,

- posługuje się pojęciami i terminami: pospolite ruszenie, inkorporacja, hanza, czarna śmierć, sztuki wyzwolone, iluminacja, kurialiści, koncyliaryzm, skryptorium, renta feudalna, czynsz, dwupolówka, trójpolówka

Propozycja rozkładu lekcji powtórzeniowych dla klasy I

Lekcje powtórzeniowe powinny się odbywać po zapoznaniu się uczniów z większą partią materiału. Ich charakter powinien być dostosowany do specyfiki danej klasy, lecz przede wszystkim powinien dawać uczniom uogólniony, syntetyczny obraz epoki i zarazem ukierunkowywać uczniowskie przygotowania do zaplanowanych prac klasowych. Należy jednak pamiętać o tym by kumulacja materiału powtórzeniowego nie była zbyt wielka. Nie powinna ona przekraczać 10–15 jednostek lekcyjnych. W sposób naturalny rozkład lekcji powtórzeniowych odpowiada przedstawionemu w programie układowi działów tematycznych.

Nauczyciele zgodnie z doświadczeniem wynikającym z własnej praktyki i w zgodzie ze specyfiką nauczanych przez siebie klas powinni odpowiednio zaprezentowaną niżej propozycję rozkładu lekcji powtórzeniowych przemodelować.

Lekcja powtórzeniowa nr 1

Należy ją przeprowadzić po zakończeniu omawiania działów: „Wprowadzenie do historii” i „Narodziny człowieka i początki cywilizacji”

Lekcja powtórzeniowa nr 2

Należy ją przeprowadzić po zakończeniu omawiania działu „Cywilizacja Hellenów”

Lekcja powtórzeniowa nr 3

Należy ją przeprowadzić po zakończeniu omawiania działu „Cywilizacja Rzymian”

Lekcja powtórzeniowa nr 4

Należy ją przeprowadzić po zakończeniu omawiania działu „Wczesne średniowiecze”

Lekcja powtórzeniowa nr 5

Należy ją przeprowadzić po zakończeniu omawiania działu „Europa i Polska w okresie panowania Piastów”

Lekcja powtórzeniowa nr 6

Należy ją przeprowadzić po zakończeniu omawiania działu „Europa i Polska w okresie panowania Jagiellonów”

Klasa II

1. Narodziny nowej epoki – koniec XV i XVI wiek

Czas realizacji: 10 godzin lekcyjnych.

Treści nauczania:

- Europa w okresie renesansu (poglądy humanistów, zmiany społeczno-gospodarcze, kultura renesansu),
- wielkie odkrycia geograficzne (przyczyny, skutki),
- reformacja w Europie (przemiany światopoglądowe, rozłam w Kościele katolickim, nowe wyznania),
- konflikty religijne w XVI i XVII w.,
- kontreformacja i odnowa Kościoła (sobór trydencki, działalność jezuitów),
- przemiany społeczno-gospodarcze w Europie w XVI w.

Osiągnięcia ucznia:

Wiadomości i umiejętności

Uczeń:

- opisuje zmiany społeczno-gospodarcze przełomu XV i XVI w. oraz ich wpływ na życie Europejczyków,
- przedstawia związki pomiędzy starożytnością a humanizmem,
- omawia przyczyny, przebieg i skutki odkryć geograficznych,
- interpretuje znaczenie odkryć geograficznych dla rozwoju gospodarczego Europy,
- doskonali umiejętność pracy z mapami historycznymi,
- charakteryzuje przebieg reformacji w różnych regionach Europy,
- opisuje ustalenia soboru trydenckiego i podejmowane przez Kościół działania kontrreformacyjne,
- porównuje główne założenia wyznań reformowanych

- ocenia skuteczność podejmowanych przez Kościół różnych działań kontrreformacyjnych,
- przedstawia przemiany w rolnictwie, rzemiośle i handlu (powstanie systemu uprawy wielopolowej, nakładu i manufaktur, rozwój kredytu, giełd i banków).
- porządkuje wydarzenia na osi czasu,
- charakteryzuje cechy sztuki renesansowej oraz architektury i wskazuje je na konkretnych przykładach ukazywanych w ikonografii,
- doskonali umiejętność wyprowadzania wniosków ogólnych na podstawie analizy źródeł szczegółowych,
- posługuje się pojęciami i terminami: renesans, humanizm, utopia, mecenat, miedzioryt, konkwista, katechizm, zbór, supremacja, predestynacja, sekularyzacja, hugenoci, purytanie, wielopolówka, rewolucja cen, kredyt, giełda, nakład, manufaktura,

2. Rzeczpospolita złotego wieku – XVI wiek

Czas realizacji: 10 godzin lekcyjnych.

Treści nauczania:

- pozycja polityczna Rzeczypospolitej w Europie w XVI w.,
- przemiany społeczno-gospodarcze w Rzeczypospolitej (gospodarka folwarczno-pańszczyźniana),
- narodziny i rozwój demokracji szlacheckiej,
- polska tolerancja religijna,
- kultura renesansu w Rzeczypospolitej (twórcy, dzieła, wpływ renesansu europejskiego, życie codzienne dworu, wsi i miasta),
- unia lubelska: jej znaczenie i skutki,
- pierwsze wolne elekcje.

Osiągnięcia ucznia

Wiadomości i umiejętności

Uczeń:

- opisuje politykę dynastyczną Jagiellonów,
- wymienia w kolejności chronologicznej kolejnych władców Rzeczypospolitej,
- charakteryzuje relacje Rzeczypospolitej z państwami ościennymi,
- wylicza najważniejsze przywileje szlacheckie,
- przedstawia stratyfikację społeczeństwa Rzeczypospolitej szlacheckiej w XVI w.,

- ocenia skutki rozwoju demokracji szlacheckiej,
- przedstawia mechanizm funkcjonowania gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej,
- wyjaśnia specyfikę rozwoju reformacji w Rzeczpospolitej,
- przeprowadza analizę mocnych i słabych stron faktu wielonarodowości i wielowyznaniowości Rzeczpospolitej,
- wymienia XVI-wiecznych twórców polskiej sztuki i ich dzieła.
- rozpoznaje cechy sztuki renesansowej w zabytkach ukazanych na ikonografii,
- lokalizuje na mapie najświetniejsze polskie zabytki architektoniczne w stylu renesansowym,
- doskonali umiejętność analizy źródeł ikonograficznych, tekstowych i statystycznych,
- posługuje się pojęciami i terminami: unia realna, folwark, pańszczyzna, szkuta, demokracja szlachecka, konstytucja, sejmik, szlachta, wojsko kwarciane, arianie, magnateria, artykuły henrykowskie, *pacta conventa*, wolna elekcja, rokosz, konfederacja, ruch egzekucyjny.

3. Polska i Europa w XVII wieku i w pierwszej połowie XVIII wieku

Czas realizacji: 15 godzin lekcyjnych.

Treści nauczania:

- Europa Zachodnia w XVII w. i w pierwszej połowie XVIII w., (monarchia absolutna we Francji, monarchia parlamentarna w Anglii),
- przyczyny i skutki polityczne, społeczne i ekonomiczne wojny trzydziestoletniej,
- sąsiedzi Rzeczpospolitej w XVII w. i pierwszej połowie XVIII w. (Rosja, Prusy, Turcja, Szwecja),
- konflikty Rzeczpospolitej z sąsiadami (wojny polsko-szwedzkie, polsko-rosyjskie, polsko-tureckie, powstanie Chmielnickiego),
- przemiany społeczno-polityczne w Rzeczpospolitej w XVII w.,
- kultura i sztuka baroku, sarmatyzm,
- kontreformacja w Rzeczpospolitej,
- okres unii polsko-saskiej.

Osiągnięcia ucznia

Wiadomości i umiejętności

Uczeń:

- przedstawia zasady organizacji władzy we Francji Ludwika XIV,
- opisuje zmiany ustrojowe w Anglii od rządów Stuartów po „chwalebna rewolucję”,
- wymienia strony uczestniczące w wojnie trzydziestoletniej i skutki tej wojny,

- charakteryzuje przemiany w Rosji za panowania Piotra I,
- przedstawia relacje Rzeczypospolitej z ościennymi państwami w XVII i pierwszej połowie XVIII w.,
- opisuje wojny prowadzone przez Rzeczpospolitą w XVII w. i ich skutki gospodarcze, społeczne i kulturalne,
- przedstawia przemiany polityczne i społeczne w Rzeczypospolitej w XVII w. i w I poł. XVIII w.,
- podaje okoliczności zawarcia unii polsko-saskiej i jej wpływ na dzieje Rzeczypospolitej.
- analizuje i ocenia politykę zagraniczną Rzeczypospolitej w XVII w. i w I poł. XVIII w., zauważa zmiany położenia politycznego Rzeczypospolitej,
- ocenia zmiany sytuacji społeczno-politycznej w Rzeczypospolitej okresu saskiego.
- porównuje systemy ustrojowe funkcjonujące w Europie w XVIII i na początku XVIII w.,
- wymienia najważniejszych twórców kultury i sztuki barokowej, a także jej cechy charakterystyczne,
- wskazuje na ikonografii cechy i elementy sztuki i architektury barokowej,
- łączy informacje pochodzące ze źródeł różnego typu: ikonograficznych, tekstowych, kartograficznych,
- posługuje się pojęciami i terminami: edykt nantejski, absolutyzm, „chwalebna rewolucja”, smuta, elektor, liberum veto, oligarchia magnacka, barok, sarmatyzm, kalwaria.

4. Świat i Rzeczpospolita w dobie oświecenia

Czas realizacji: 15 godzin lekcyjnych.

Treści nauczania:

- oświecenie w Europie (ideologia, filozofia, odkrycia i wynalazki),
- reformy gospodarcze i społeczne w Wielkiej Brytanii, Prusach, Austrii,
- powstanie i rozwój Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej,
- rewolucja 1789 r. we Francji (przyczyny, przebieg, skutki)
- Rzeczpospolita w latach 1764–1775 (elekcja Stanisława Augusta Poniatowskiego, sytuacja polityczna, próby reform, konfederacje, I rozbiór),
- próby ratowania Rzeczypospolitej (Sejm Wielki, Konstytucja 3 maja),
- przyczyny upadku, rozbiory, powstanie kościuszkowskie,
- oświecenie w Rzeczypospolitej (oświata, kultura, nauka, myśl polityczna),
- życie codzienne mieszkańców Europy i Rzeczypospolitej w XVII–XVIII w.

Osiągnięcia ucznia

Wiadomości i umiejętności

Uczeń:

- charakteryzuje ideologię oświecenia,
- przedstawia największych twórców kultury i sztuki okresu oświecenia oraz ich najwybitniejsze dzieła,
- opisuje powstanie i rozwój Stanów Zjednoczonych oraz amerykański system ustrojowy,
- wskazuje cechy absolutyzmu oświeconego z uwzględnieniem specyfiki wybranych państw (Francja, Prusy, Austria, Rosja),
- przedstawia problemy Francji w okresie przedrewolucyjnym oraz przyczyny i przebieg rewolucji francuskiej,
- ocenia efekty rewolucji francuskiej,
- porównuje różne systemy ustrojowe funkcjonujące w XVIII w.,
- opisuje problemy wewnętrzne Rzeczypospolitej za panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego, wskazuje na reformatorskie działania władcy i podejmowane przez niego próby unowocześnienia państwa,
- wymienia najważniejsze postanowienia Konstytucji 3 maja,
- podaje przyczyny upadku Rzeczypospolitej.
- charakteryzuje sytuację międzynarodową Rzeczypospolitej w XVIII w.,
- przedstawia osiągnięcia kulturalne i artystyczne Rzeczypospolitej w okresie oświecenia,
- charakteryzuje rolę oświeceniowego przełomu umysłowego XVIII w.,
- wymienia najważniejsze wynalazki rewolucji technicznej (maszyna parowa, przędzarka mechaniczna, mechaniczny warsztat tkacki),
- wyjaśnia przemiany cywilizacyjne, jakie zaszły w wyniku uprzemysłowienia i urbanizacji w XVIII w.,
- wykazuje wpływ wynalazków okresu rewolucji technicznej na życie w późniejszych wiekach,
- rozpoznaje cechy stylu klasycystycznego na zaprezentowanych w ikonografii zabytkach,
- układa wydarzenia w ciągu przyczynowo-skutkowe łącząc ze sobą elementy polityczne, społeczne i ekonomiczne wskazujące na związki rozwoju gospodarczego z absolutyzmem oświeconym,
- doskonalili umiejętność pracy z mapami wskazując zmiany obszaru Rzeczypospolitej zachodzące w wyniku kolejnych rozbiorów,

- doskonali umiejętność analizy źródeł tekstowych, statystycznych i ikonograficznych,
- kształci umiejętność selekcji informacji pochodzących z krótkich tekstów naukowych i popularno-naukowych,
- posługuje się pojęciami i terminami: absolutyzm oświecony, deizm, racjonalizm, krytycyzm, empiryzm, rewolucja agrarna, rewolucja techniczna, burżuazja, federacja, jakobini, klasycyzm, sentymentalizm, insurekcja.

Propozycja rozkładu lekcji powtórzeniowych dla klasy II

Lekcja powtórzeniowa nr 1

Należy ją przeprowadzić po zakończeniu omawiania działu: „Narodziny nowej epoki – koniec XV i XVI wiek”

Lekcja powtórzeniowa nr 2

Należy ją przeprowadzić po zakończeniu omawiania działu „Rzeczpospolita złotego wieku – XVI wiek”

Lekcja powtórzeniowa nr 3

Należy ją przeprowadzić po zakończeniu omawiania działu „Polska i Europa w XVII wieku i w pierwszej połowie XVIII wieku”

Lekcja powtórzeniowa nr 4

Należy ją przeprowadzić po zakończeniu omawiania działu „Świat i Rzeczpospolita w dobie oświecenia”

Klasa III

1. Europa i naród polski w pierwszej połowie XIX wieku

Czas realizacji: 12 godzin lekcyjnych.

Treści nauczania:

- Europa w dobie Napoleona (od konsulatu do cesarstwa, klęska Prus i Austrii, wyprawa na Moskwę, upadek Napoleona),
- kongres wiedeński i jego postanowienia,
- Księstwo Warszawskie i Legiony Polskie,
- Królestwo Polskie – ustrój gospodarka i społeczeństwo,

- sytuacja Polaków w zaborze pruskim, austriackim i rosyjskim,
- powstanie listopadowe (przyczyny, przebieg i skutki)

Osiągnięcia ucznia

Wiadomości i umiejętności

Uczeń:

- omawia drogę Napoleona do władzy cesarskiej,
- opisuje zmiany ustrojowe we Francji za rządów Napoleona,
- wymienia podboje napoleońskiej Francji oraz jej wrogów i sprzymierzeńców,
- ocenia postać i działania Napoleona Bonaparte, uzasadnia swoje opinie,
- wykazuje wpływ okresu napoleońskiego dla dalszych losów Europy,
- podaje przyczyny klęski Napoleona i jej skutki – postanowienia kongresu wiedeńskiego,
- przedstawia udział Polaków w kampaniach napoleońskich,
- opisuje okoliczności powstania Księstwa Warszawskiego, a następnie Królestwa Polskiego,
- analizuje mocne i słabe strony funkcjonowania Księstwa Warszawskiego,
- porównuje ustrój Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego,
- charakteryzuje położenie ludności polskiej w poszczególnych zaborach,
- opisuje przyczyny, przebieg i skutki powstania listopadowego,
- ocenia szanse i zagrożenia powstania listopadowego,
- doskonali umiejętność pracy z mapą wskazując na niej podboje napoleońskie oraz zmiany polityczne w Europie po Kongresie Wiedeńskim,
- wyprowadza uogólnienia na podstawie analizy tekstów kultury,
- posługuje się pojęciami i terminami: blokada kontynentalna, kontrybucja, cenzus, zasada legitymizmu, zasada restauracji, zasada równowagi europejskiej, dekabryści, uwłaszczenie, wolnomularstwo.

2. Europa i naród polski od Wiosny Ludów do powstania styczniowego

Czas realizacji: 13 godzin lekcyjnych.

Treści nauczania:

- przemiany cywilizacyjne w Europie w pierwszej połowie XIX w.,
- naród polski po upadku powstania listopadowego (organizacje spiskowe i ich działalność, represje, Wielka Emigracja),
- Wiosna Ludów w Europie i na ziemiach polskich,
- Powstanie Styczniowe – przyczyny, przebieg, skutki.

Osiągnięcia ucznia

Wiadomości i umiejętności

Uczeń:

- wymienia kolejne etapy rozwoju przemysłowego w XIX w.,
- charakteryzuje nowe ideologie – liberalizm i konserwatyzm,
- analizuje wpływ wynalazków oraz rewolucji przemysłowej pod kątem ich skutków społecznych i ekonomicznych,
- opisuje ugrupowania polskie Wielkiej Emigracji oraz działania spiskowe podejmowane na ziemiach zajętych przez zaborców,
- przedstawia twórczość najwybitniejszych polskich artystów pierwszej połowy XIX w.,
- dowodzi związków romantyzmu z ruchami rewolucyjnymi,
- porównuje i ocenia sytuację Polaków w trzech zaborach,
- opisuje przebieg Wiosny Ludów oraz udział Polaków w wystąpieniach tego okresu,
- lokalizuje na mapie wydarzenia Wiosny Ludów,
- ocenia żądania rewolucjonistów uczestniczących w Wiosnie Ludów,
- omawia przyczyny, przebieg i skutki powstania styczniowego.
- łączy informacje uzyskane w efekcie analizy źródeł tekstowych, kartograficznych, ikonograficznych i statystycznych,
- posługuje się pojęciami i terminami: romantyzm, liberalizm, strajk, konserwatyzm, karbo-naryzm, Wielka Emigracja, Hotel Lambert, rabacja, Wiosna Ludów, branka, demilitaryzacja.

3. Świat i Polacy w drugiej połowie XIX wieku

Czas realizacji: 15 godzin lekcyjnych.

Treści nauczania:

- polityczny i ekonomiczny rozkwit Europy w II połowie XIX w. oraz jej dominacja w skali globalnej,
- Europa po wojnie krymskiej; zjednoczenie Niemiec i Włoch; nowy układ sił politycznych,
- trzecia Republika Francuska i Komuna Paryska,
- Stany Zjednoczone Ameryki (abolicjonizm, wojna secesyjna, ekspansja terytorialna, los Indian),
- przemiany naukowo-techniczne oraz cywilizacyjne w drugiej połowie XIX w., (rozwój transportu, środków łączności, zmiany w produkcji przemysłowej, plodozmian w rolnictwie),

- ewolucja sztuki od realizmu do postimpresjonizmu,
- ekspansja kolonialna państw europejskich (wojny opiumowe),
- naród polski wobec prób wynaradawiania; autonomia galicyjska,
- narodziny nowych nurtów i partii politycznych (socjalizm, komunizm, nacjonalizm, chadecja),
- życie codzienne Polaków w okresie zaborów (sytuacja gospodarcza, przemiany społeczne, kultura Młodej Polski).
- naród polski na przełomie XIX i XX w. (społeczeństwo, polityka, kultura),

Osiągnięcia ucznia

Wiadomości i umiejętności

Uczeń:

- opisuje sytuację polityczną w Europie w drugiej połowie XIX w.,
- omawia politykę kolonialną mocarstw europejskich i USA,
- podaje przyczyny i skutki wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych,
- ocenia położenie Murzynów i Indian w Stanach Zjednoczonych przed i po wojnie secesyjnej,
- wymienia najważniejsze wynalazki i odkrycia naukowo-techniczne II połowy XIX w.,
- analizuje źródła statystyczne i na ich podstawie charakteryzuje efekty ekonomiczne i społeczne rewolucji przemysłowej w II połowie XIX w.,
- wykazuje wpływ odkryć naukowo-technicznych na życie codzienne ówczesnych ludzi,
- przedstawia założenia ideowe socjalizmu, komunizmu, nacjonalizmu, chadecji,
- ocenia sformułowaną w XIX w. społeczną naukę Kościoła i uzasadnia swoje poglądy,
- opisuje postawę narodu polskiego wobec prób wynaradawiania,
- wylicza partie i organizacje powstałe na ziemiach polskich pod koniec XIX w.
- porównuje i ocenia sytuację Polaków w trzech zaborach pod koniec XIX w.,
- dowodzi rozwoju świadomości narodowej Polaków w XIX w.,
- doskonali umiejętność pracy ze źródłami kultury i źródłami ikonograficznymi,
- posługuje się pojęciami i terminami: kulturkampf, abolicjonizm, secesja, impresjonizm, akademizm, Dzik Zachód, segregacja rasowa, autonomia, sufrażystki, socjalizm, socjalizm utopijny, komunizm, encyklika, bolszewicy, mienszewicy, chadecja, solidaryzm społeczny, nacjonalizm, kolonializm, protektorat, dominium.

4. Geneza i przebieg I wojny światowej (1914–1918)

Czas realizacji: 8 godzin lekcyjnych.

Treści nauczania:

- sytuacja międzynarodowa w Europie i na świecie na przełomie XIX i XX w. (wojna rosyjsko-japońska, rewolucja 1905 r. w Rosji, wojny burskie, wojny na Bałkanach),
- przebieg rewolucji 1905 r. na ziemiach polskich i jej wpływ na rozwój polskich dążeń narodowych,
- I wojna światowa (przyczyny wybuchu, przebieg, charakter wojny, skutki),
- I wojna światowa jako czynnik podważający pozycje Europy w świecie,
- rewolucje w Rosji (lutowa i październikowa 1917 r.),
- sprawa polska w czasie I wojny światowej (programy i działalność polskich ugrupowań politycznych, zaborcy wobec sprawy polskiej, polski czyn zbrojny),
- postanowienia traktatu wersalskiego; nowy układ polityczny w Europie.

Osiągnięcia ucznia

Wiadomości i umiejętności

Uczeń:

- opisuje rywalizację mocarstw o kolonie i dominację militarną – powstawanie systemu sojuszy na przełomie XIX i XX w. (trójporozumienie, trójprzymierze)
- przedstawia przyczyny i skutki wojny japońsko-rosyjskiej i rewolucji w Rosji 1905 r.
- omawia sytuację na Bałkanach – problemy etniczne, religijne i polityczne (wojny bałkańskie)
- wymienia przyczyny wybuchu I wojny światowej,
- opisuje przebieg, charakter i skutki I wojny światowej,
- porównuje charakter I wojny światowej z charakterem dotychczas toczonych wojen,
- ocenia mocne i słabe strony systemu wersalskiego po I wojnie światowej,
- przedstawia przebieg rewolucji lutowej i październikowej (1917) w Rosji,
- charakteryzuje cele bolszewików i sposób ich działania,
- podaje główne postanowienia traktatu wersalskiego i analizuje jego wpływ na powstanie niepodległej Polski,
- analizuje i interpretuje teksty kultury,
- lokalizuje na mapie omawiane wydarzenia,
- interpretuje źródła statystyczne,

- opisuje działania J. Piłsudskiego i R. Dmowskiego podejmowane w czasie I wojny światowej dla sprawy polskiej,
- przedstawia koncepcje wytyczenia granic odrodzonej Polski,
- posługuje się pojęciami i terminami: trójprzymierze, trójporozumienie, ententa, krwawa niedziela, ultimatum, wojna pozycyjna, abdykacja, bolszewicy, białogwardziści, plebiscyt.

Propozycja rozkładu lekcji powtórzeniowych dla klasy III

Lekcja powtórzeniowa nr 1

Należy ją przeprowadzić po zakończeniu omawiania działu „Europa i naród polski w pierwszej połowie XIX wieku”

Lekcja powtórzeniowa nr 2

Należy ją przeprowadzić po zakończeniu omawiania działu „Europa i naród polski od Wiosny Ludów do powstania styczniowego”

Lekcja powtórzeniowa nr 3

Należy ją przeprowadzić po zakończeniu omawiania działu „Świat i Polacy w drugiej połowie XIX wieku”

Lekcja powtórzeniowa nr 4

Należy ją przeprowadzić po zakończeniu omawiania działu „Świat i Polacy w II połowie XIX wieku”

Lekcja powtórzeniowa nr 5

Należy ją przeprowadzić po zakończeniu omawiania działu „Geneza i przebieg I wojny światowej”

IV. Procedury osiągnięcia celów

Realizacja treści kształcenia wymaga stosowania różnorodnych metod, strategii, środków dydaktycznych, form pracy, by nauczyciel osiągnął zamierzony cel edukacyjny.

Przy wyborze metod nauczania należy uwzględnić specyfikę zespołu klasowego, okres rozwojowy uczniów i pamiętać, że w gimnazjum myślenie konkretno-obrazowe przechodzi w myślenie abstrakcyjne. Z tego też powodu na tym etapie nauki raczej minimalizuje się metody podające na rzecz aktywizujących, zmuszających uczniów do poszukiwania, samodzielnego dochodzenia do wiedzy, krytycznego myślenia, rozwiązywania problemów.

Literatura przedmiotu wymienia wiele metod aktywizujących. O tym, które z nich zostaną wybrane, decyduje nauczyciel, mając na uwadze swój zespół klasowy i treści omawiane na lekcji. *Istota metod aktywizujących proces uczenia się polega na takiej organizacji sytuacji edukacyjnej, że treści kształcenia stają się dostępne uczącemu się i możliwe do przetłumaczenia na osobiste doświadczenia*¹.

Na uwagę szczególnie zasługują metody modelujące komunikację. Są to m.in.: **wykład, pytania i odpowiedzi, dyskusja, dyskusja punktowana, „burza mózgów”**. Obok nich metody polegające na obserwacji: **analiza ilustracji, malarstwa, rysunków, źródeł materialnych, mapy**. Dalej metody związane z prezentacjami, z pracą w grupach: **drama, inscenizacje improwizowane, symulacje, gry dydaktyczne**. Obok nich metody twórcze: **mapy mentalne, linie czasu, analiza SWOT, metaplan, drzewo decyzyjne**.

W procesie osiągania zamierzonych celów edukacyjnych nie można zapominać o **indywidualizacji w nauczaniu**. Dotyczy to i uczniów zdolnych i uczniów mających problemy z nauką. Rolą nauczyciela jest więc trafne zdiagnozowanie uczniów i zastosowanie takich metod, które spełnią się w każdym indywidualnym przypadku. Wiele możliwości dają: **metoda projektu, portfolio, praca z tekstem źródłowym, praca z podręcznikiem, z opracowaniem popularnonaukowym**. Ponadto zachęcanie uczniów do udziału w **konkursach, turniejach, olimpiadach**, do udziału w **inscenizacjach historycznych**. Pamiętać jednakże należy o stopniowaniu trudności, dobieraniu tematyki zadań tak, by była zgodna z możliwościami i zainteresowaniami ucznia. Ogromne możliwości daje także realizacja ścieżki regionalnej. Każdy z naszych uczniów ma swoją historię rodzinną, adres zamieszkania, miejsce, gdzie przebywają jego dziadkowie. Można zainspirować ucznia do wędrówki śladami rodziny, w konkretnych okresach historii Polski. Rozbudzanie i rozwijanie zainteresowań regionalnych to poszerzanie wiedzy historycznej, kształcenie umiejętności myślenia przyczynowo-skutkowego, odnajdywanie związków regionu z Ojczyzną.

Istotnym elementem rozwoju edukacyjnego ucznia jest kształcenie jego umiejętności pisemnych. W trakcie nauczania historii będą to: **analizy tekstów, prace pisemne na zadany temat, referaty**, inne prace związane z zainteresowaniami uczniów. Służą one do kształcenia umiejętności czytania ze zrozumieniem, krytycyzmu, analizy, umiejętności poszukiwania, porządkowania, gromadzenia informacji i wykorzystania różnych źródeł, sporządzania bibliografii.

Nauczyciel nie może także zapominać o właściwej organizacji zajęć edukacyjnych. Często sama zmiana przestrzeni sali lekcyjnej może wpłynąć znacząco na osiągnięcia edukacyjne. Wyjście poza nią: **wycieczka, lekcja w muzeum, lekcja w terenie, zajęcia w pracowni komputerowej**.

---

¹ *Skuteczne metody pracy w szkole podstawowej i gimnazjum*, pod red. M. Taraszkiewicz, Warszawa 2001, cz. 4, roz. 1, s. 2.

wej – dają niejednokrotnie lepsze efekty niż tradycyjne zajęcia w szkole, pod warunkiem, że są dobrze od strony organizacyjnej przygotowane, a uczniowie wcześniej wyposażeni w niezbędną wiedzę. Podobne efekty daje podział uczniów na **pary, grupy, zespoły zadaniowe, prowadzenie zajęć w formie warsztatów**. Taki podział często wyzwała wśród uczniów nowe pomysły, ułatwia im podjęcie decyzji i szersze widzenie problemu.

Realizacji celów edukacyjnych służą także pomoce dydaktyczne: **foliogramy, slajdy, prezentacje multimedialne, tradycyjne mapy ścienne i konturowe, ilustracje, filmy dydaktyczne i fabularne (dokładnie wybrane fragmenty), programy komputerowe**. Rolą nauczyciela jest wybór takich metod, form pracy i pomocy dydaktycznych, by cele edukacyjne zostały w pełni zrealizowane, a wiedza i umiejętności uczniów przełożyły się na ich konkretne osiągnięcia, założone w programie.

Należy zwrócić również uwagę na czynniki, bez których uwzględnienia nauczyciel będzie miał trudności w realizacji założonych celów edukacyjnych, a mianowicie **wzajemne relacje** na linii nauczyciel–uczeń i uczeń–uczeń. Zajęcia prowadzone bez stresu, w atmosferze wzajemnej życzliwości, motywowanie wspierające ucznia, udzielanie mu wskazówek i uświadamianie, że błędy, jakie popełnił, nie są porażką, ale okazją do uzupełnienia wiedzy, konsekwencja w działaniu, stosowanie jasnych i zrozumiałych zasad oceniania zgodnych z WSO to także elementy składowe procedur prowadzące do osiągnięcia celów edukacyjnych.

V. Przewidywane osiągnięcia uczniów w zakresie wiedzy i realizacji założonych celów

Po zakończeniu nauki w gimnazjum uczeń powinien posiadać wiedzę i umiejętności przedmiotowe i ponadprzedmiotowe zgodne z wymaganiami ujętymi w podstawie programowej i standardach wymagań będących podstawą przeprowadzania egzaminu kończącego naukę w gimnazjum.

Wymagania te dotyczą:

1. Rozpoznawania miejsca człowieka w czasie historycznym, jego relacji w przyrodę, społecznością lokalną, ojczyznę, kręgiem kulturowym, innymi narodami i religiami:
  - opisuje środowisko geograficzne i jego wpływ na życie ludzi w przeszłości i teraźniejszości,
  - rozpoznaje zjawiska, wydarzenia i procesy historyczne całościowo i w kontekście z innymi,

- dostrzega i opisuje związki przyczynowo-skutkowe wydarzeń, procesów historycznych, zjawisk,
  - dostrzega zmienność życia ludzkiego wraz z rozwojem cywilizacji,
  - dostrzega złożoność i wieloznaczność otaczającego go świata,
  - wiąże dzieje własnego regionu z dziejami Polski i Europy,
  - zna podstawowe poglądy filozoficzne, ideologie i religie oraz potrafi wiedzę tę wykorzystać do analizowania i oceny faktów,
  - prezentuje postawę zrozumienia i tolerancji dla innych kultur i religii.
2. Operowania podstawowymi kategoriami historycznymi: czasem, przestrzenią, ciągłością, zmiennością:
- układa wydarzenia w ciąg chronologiczny,
  - definiuje i prawidłowo posługuje się pojęciami i terminami historycznymi,
  - lokalizuje na mapie omawiane wydarzenia,
  - wykonuje schematy, tablice, wykresy obrazujące omawiane wydarzenia historyczne,
  - wyjaśnia cezury czasowe przyjęte w historii powszechnej,
  - wyjaśnia zmienność tempa przemian w kulturze, polityce, życiu społecznym,
  - ilustruje swoje wypowiedzi schematami, rysunkami, linią czasu.
3. Wykorzystania podstawowej wiedzy o najważniejszych etapach dziejów do powiązania zjawisk historycznych z zakresu dziejów powszechnych z historią Polski:
- wyjaśnia dzieje kultury polskiej na tle Europy i świata,
  - odszukuje i definiuje związki pomiędzy wydarzeniami dziejowymi a historią Polski,
  - wyjaśnia dokonania poznanych osób w dziejach historii narodu polskiego i Europy,
  - rozumie znaczenie europejskich korzeni i wpływ religii chrześcijańskiej na rozwój kulturowy narodu polskiego,
  - zna ewolucję ustroju politycznego w Europie i odnosi tę wiedzę do ewolucji ustroju w Polsce,
  - uzasadnia znaczenie geopolitycznego położenia Polski w Europie i konsekwencje dla rozwoju społeczno-gospodarczego.
4. Ujmowania treści historycznych w związki przyczynowo-skutkowe:
- porównuje wydarzenia z przeszłości z teraźniejszością,
  - potrafi szeregować wydarzenia w czasie i przestrzeni,
  - rozpoznaje i omawia przyczyny i skutki ważnych wydarzeń historycznych,

- dostrzega elementy postępu, zmian cywilizacyjnych i następstwa tychże,
  - dostrzega związki pomiędzy faktami, wydarzeniami historycznymi, zjawiskami.
5. Analizowanie faktów i wydarzeń historycznych:
- prezentuje własny punkt widzenia,
  - argumentuje, powołując się na faktografię, źródła historyczne i teksty kultury,
  - wyciąga wnioski z podanych informacji,
  - dokonuje oceny zjawisk historycznych,
  - odróżnia prawdę od fikcji, fakty od mitów i podań ludowych,
  - formułuje problemy, podaje sposoby ich rozwiązywania, wyciąga wnioski, wypowiada się na temat sytuacji problemowej przedstawionej w analizowanych tekstach kultury.
  - wypowiada się w sposób poprawny pod względem językowym i stylistycznym.
6. Interpretowania różnych rodzajów źródeł historycznych:
- rozróżnia i wymienia podstawowe źródła wiedzy o przeszłości,
  - ocenia wiarygodność źródeł historycznych, odróżnia fakty od opinii, prawdę historyczną od fikcji,
  - porównuje relacje stron,
  - analizuje i interpretuje źródła historyczne do ilustrowania własnych wypowiedzi,
  - odczytuje teksty kultury na poziomie dosłownym, przenośnym i symbolicznym,
  - prezentuje postawę poszanowania zabytków, tradycji i wszelkich śladów przeszłości.
7. Docierania do różnych źródeł informacji historycznej, integracja wiedzy uzyskanej z różnych źródeł:
- samodzielnie pracuje z tekstem,
  - zdobywa informacje pochodzące z najbliższego otoczenia,
  - wykorzystuje pracę i zasoby instytucji, organizacji do poszerzania zakresu własnej wiedzy (muzea, biblioteki, organizacje pozarządowe),
  - wykorzystuje zasoby Internetu i zbiory biblioteczne pisane i audiowizualne do poszerzania własnej wiedzy,
  - odczytuje informacje zawarte w przekazach wizualnych (plany, mapy, ilustracje, fotografie, rysunki, budowle),
  - wykorzystuje uzyskaną wiedzę do formułowania wypowiedzi ustnych i pisemnych.

VI. Metody oceniania osiągnięć uczniów

Metody oceniania indywidualnych osiągnięć ucznia w gimnazjum, jego wiedzy i umiejętności w zakresie orientacji historycznej, rozwoju cywilizacyjnego, kulturowego, w zakresie rozumienia związków przyczynowo-skutkowych, wnioskowania, porównywania, umiejętności uzasadniania własnego stanowiska, formułowania ocen, interpretacji źródeł historycznych, umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji – są różnorodne. Żadna ocena nie może być jednakże kategoriźna i ostateczna, a raczej ukierunkowująca ucznia do poszerzania jego wiedzy i umiejętności, wskazująca mu nowe możliwości rozwoju. Powinna być wskazówką dla ucznia, nad czym jeszcze warto popracować, gdzie występują braki. W żadnym przypadku nie może być średnią z ocen uzyskanych przez ucznia w trakcie semestru/roku szkolnego.

Proponowane formy i metody oceny osiągnięć ucznia:

- odpowiedzi ustne przy tablicy,
- aktywność na zajęciach dydaktycznych (praca z podręcznikiem, z mapą, z tekstem źródłowym, udział w dyskusjach, w realizacji projektów, zaangażowanie w pracę grupy),
- kartkówki z 2–3 ostatnich lekcji (zapowiadane lub nie),
- ocena prac domowych (ćwiczenia w zeszycie ćwiczeń, krótkie prace problemowe),
- testy sprawdzające znajomość treści programowych z działu (zawsze poprzedzone powtórzeniem i utwaleniem wiadomości),
- duże prace pisemne problemowe z wykorzystaniem różnych źródeł informacji,
- udział w konkursach historycznych poszerzających jego wiedzę i umiejętności,
- referaty będące ilustracją, komentarzem lub własną oceną jakiegoś omawianego na zajęciach wydarzenia, zjawiska, postaci,
- czytelnictwo lektur historycznych, artykułów o treści historycznej, omawianie i analiza treści filmów historycznych.

Proponowane kryteria wymagań na poszczególne oceny.

Ocena celująca

Wiedza ucznia wykracza poza treści podstawy programowej, a jego umiejętności charakteryzują się integralnym traktowaniem procesów historycznych, dostrzega ich złożoność, potrafi dokonać samodzielnej analizy faktów, precyzyjnie wyraża swoje myśli, biegle posługuje się mapą, samodzielnie odnajduje związki przyczynowo-skutkowe. Dostrzega problemy, podejmuje próby ich

samodzielnego rozwiązywania. Ciągłe poszerza swoją wiedzę. Bierze udział w konkursach historycznych z bardzo dobrym skutkiem. Potrafi kierować pracą zespołu zadaniowego.

Ocena bardzo dobra

Uczeń przyswoił treści podstawy programowej w stopniu wyczerpującym. Aktywnie uczestniczy w lekcji, przewodzi zespołowi zadaniowemu, jest krytyczny przy wykorzystaniu źródeł historycznych, uczestniczy w szkolnych i pozaszkolnych konkursach i olimpiadach, podejmuje się i staranie wykonuje zadania dodatkowe, prawidłowo operuje słownictwem historycznym, zagadnienia historyczne przedstawia jako ciąg przyczynowo-skutkowy.

Ocena dobra

Uczeń dość dobrze opanował treści podstawy programowej, ale widoczne są niewielkie braki w jego wiedzy i umiejętnościach. Jest aktywny na lekcjach, zadania trudne wykonuje z pomocą nauczyciela, w miarę poprawnie interpretuje teksty źródłowe, potrafi samodzielnie zdobywać informacje z różnych źródeł.

Ocena dostateczna

Wiedza ucznia jest niepełna, fragmentaryczna. Pod kierunkiem nauczyciela zdobywa podstawowe informacje, sytuuje je w czasie i przestrzeni. Wykazuje się niewielką aktywnością na zajęciach, nie potrafi interpretować wydarzeń historycznych w ciągu przyczynowo-skutkowym.

Ocena dopuszczająca

Uczeń ma duże braki w wiadomościach podstawowych. Pod kierunkiem nauczyciela wykonuje zadania o małym stopniu trudności, nie potrafi łączyć posiadanej wiedzy w logiczną całość, jego postawa na lekcji jest bierna, jednakże podejmuje próby poszerzenia wiedzy i umiejętności.

Ocena niedostateczna

Uczeń posiada tak duże braki w wiedzy i umiejętnościach, że nie potrafi ich pokonać nawet przy pomocy nauczyciela. Jego postawa na zajęciach jest pasywna, ma trudności w czytaniu i rozumieniu czytanego tekstu, nie odrabia zadań domowych i nie wykonuje żadnych dodatkowych prac.

VII. Bibliografia

Literatura dydaktyczna

- Arends R.I., *Uczymy się nauczać*, Warszawa 2002.
- Badowska A., Mazurek O., Olinkiewicz E., Otolińska R., *Inspiracje, pomysły. Książka pomocnicza dla twórczego nauczyciela*, Wrocław 2000.
- Chałas K., *Metoda projektów i jej egzemplifikacja w praktyce*, Warszawa 2000.
- Dryden G., Vos J., *Rewolucja w uczeniu*, Poznań 2003.
- Dziedzic A., Kozłowska W.E., *Drama na lekcjach historii*, Warszawa 1998.
- Dzięgowska I., *Jak uczyć metodami aktywnymi*, Warszawa 2005.
- Fenstermacher G.D., Soltis J. F., *Style nauczania*, Warszawa 2000.
- Fisher R., *Uczymy jak się uczyć*, Warszawa 1999.
- Konopka H., *Edukacja europejska. Ścieżka edukacyjna dla gimnazjum*, Warszawa 2000.
- Kowalski J., Sielatycki M., Kozłowska W.E., *Polacy i Niemcy w nowej Europie. Partnerzy*, Warszawa 1998.
- Królikowski J., *Projekt edukacyjny*, Warszawa 2001.
- Maternicki J., Majorek Cz., Suchoński A., *Dydaktyka historii*, Warszawa 1994.
- Mulkowski P., *Lekcje historii z tekstem źródłowym. Konspekty zajęć dla nauczycieli gimnazjum*, Toruń 2000.
- Pijarowska R., Seweryńska A.M., *Sztuka prezentacji. Poradnik dla nauczycieli*, Warszawa 2002.
- Polska i Niemcy w XX wieku. Wskazówki i materiały do nauczania historii*, Poznań 2001.
- Przedmioty humanistyczne w gimnazjum*, pod red. M.J. Zajączkowskiej, Legnica 2002.
- Skuteczne metody pracy w szkole podstawowej i gimnazjum*, pod red. M. Taraszkiewicz. Sobańska-Bondaruk, S. Lenard, *Ćwiczenia źródłowe dla gimnazjum*, Warszawa 2002.
- Aktualne informacje na temat przygotowania i prowadzenia lekcji z zastosowaniem metod aktywnych*, Warszawa 2001.
- Taraszkiewicz M., *Jak uczyć lepiej, czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, Warszawa 2003.
- Uczenie metodą projektów*, pod red. B. D. Gołębnik, Warszawa 2002.

Wal I., Rzepka N., *Edukacja europejska w gimnazjum*, Wałbrzych 2000.

Walker D.F., Soltis J. F., *Program i cele kształcenia*, Warszawa 2000.

Wiek V–XV w źródłach. Wybór tekstów z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli i studentów, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1997.

Wiek XVI–XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii i studentów. Oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1997.

Wiek XIX w źródłach. Wybór tekstów źródłowych, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1998.

Wiek XX w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1998.

Literatura pomocnicza

Cywilizacja europejska. Wykłady i eseje, pod red. M. Koźmińskiego, Warszawa 2005.

Czubiński A., Olszewski W., *Historia powszechna 1939–1994*, Poznań 1996.

Davis N., *Złote ogniwa. Polska – Europa*, Warszawa 2004.

Historia życia prywatnego, t. 1. *Od Cesarstwa Rzymskiego do roku tysięcznego*, pod red. P. Veyne'a, Wrocław 2005.

Historia życia prywatnego, t. 2. *Od Europy feudalnej do renesansu*, pod red. G. Duby'ego, Wrocław 2005.

Historia życia prywatnego, t. 3. *Od renesansu do oświecenia*, pod red. R. Chartiera, Wrocław 2005.

Historia życia prywatnego, t. 4. *Od rewolucji francuskiej do I wojny światowej*, pod red. M. Perrot, Wrocław 2006.

Historia życia prywatnego, t. 5. *Od I wojny światowej do naszych czasów*, pod red. A. Prosta i G. Vincenta, Wrocław 2006.

Hoffman B., *Oblicza terroryzmu*, Warszawa 2001.

Jasienica P., *Polska Piastów*, Warszawa 1998.

Jasienica P., *Polska Jagiellonów*, Warszawa 1998.

Jasienica P., *Rzeczpospolita Obojga Narodów. Cz. I. Srebrny wiek*, Warszawa 1997.

Jasienica P., *Rzeczpospolita Obojga Narodów. Cz. II. Calamitatis regnum*, Warszawa 1998.

Jasienica P., *Rzeczpospolita Obojga Narodów. Cz. III. Dzieje agonii*, Warszawa 1998.

Kallas M., *Historia ustroju Polski X–XX w.*, Warszawa 1996.

Karpiński J., *Trzecia niepodległość. Najnowsza historia Polski*, Warszawa 2001.

Manteuffel T., *Historia powszechna. Średniowiecze*, Warszawa 1994.

- Nicoll W., Salmon T.C., *Zrozumieć Unię Europejską*, Warszawa 2002.
- Pajewski J., *Historia powszechna 1871–1918*, Warszawa 1994.
- Poczet królów i książąt polskich*, Warszawa 1996.
- Rostworowski E., *Historia powszechna wiek XVIII*, Warszawa 1994.
- Roszkowski W., *Historia Polski 1914–1990*, Warszawa 1992.
- Taylor R., *Przewodnik po symbolice kościoła*, Warszawa 2006.
- Urbański M., *Poczet królowych i żon władców polskich*, Warszawa 2006.
- Wolski J., *Historia powszechna. Starożytność*, Warszawa 1996.
- Wójcik Z., *Historia powszechna XVI–XVII wieku*, Warszawa 1995.
- Żywczyński M., *Historia powszechna 1789–1870*, Warszawa 1990.